

15.1.2022

Nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen tutkimuseettinen toimikunta

Toimintakertomus 2021

Nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen tutkimuseettinen toimikunta on monitieteinen asiantuntijaelin, joka edistää alan tutkimuksen eettisyyttä. Se tuo keskusteluun lapsuuden- ja nuorisotutkimuksen erityiskysymyksiä, edistää tutkijankoulutusta ja osallistuu tiedepoliittiseen vaikuttamiseen tutkimuseettisissä kysymyksissä. Toimikunta tarjoaa eettistä ennakoarviointia niille Nuorisotutkimusseuran ja Lapsuudentutkimuksen seuran jäsenille, joilla ei omissa organisaatioissaan ole mahdollisuutta tutkimuseettiseen arviointiin.

Taustaa

Toimikunta perustettiin Nuorisotutkimusseuran yhteyteen vuonna 2015 yhteistyössä Lapsuudentutkimuksen seuran ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan kanssa. Toimikunnan tehtäväksi on määritelty muun kuin lääketieteellisen nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen eettisen ennakoarvioinnin järjestäminen. Lisäksi se toimii valtakunnallisena monitieteisenä lapsuuden ja nuorisotutkimuksen eettisten erityiskysymysten asiantuntijana.

Toimikunta tekee yhteistyötä Lapsuudentutkimuksen seuran, opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK), sekä monitieteisen nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen tutkimuskentän kanssa.

Toimikunnan kokoonpano

Toimikunta nimetään aina kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Nykyisen toimikunta on nimitetty toimikaudelle 2020–2022. Vuoden 2021 ensimmäisessä järjestäytymiskokouksessa toimikunta valitsi keskuudestaan puheenjohtajiston. Toimikunnan kokoonpano vuonna 2021 oli seuraava:

- FT, dosentti, akatemiatutkija, Kaisa Vehkalahti, Jyväskylän yliopisto (puheenjohtaja)
- VTT, yliopistonlehtori, Tiina Valkendorff, Helsingin yliopisto (varapuheenjohtaja)
- KT, YTM, yliopistonopettaja, Petteri Eerola, Jyväskylän yliopisto
- KTT, LTO, Taina Kyrönlampi, Oulun yliopisto
- VTT, yliopistonlehtori, Harry Lunabba, Helsingin yliopisto
- FT, dosentti, erikoistutkija Kirsimarja Raitasalo, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
- OTT, professori, Virve-Maria Toivonen, Itä-Suomen yliopisto

Lisäksi toimikunnan työskentelyyn osallistuivat Nuorisotutkimusverkoston henkilöstöstä

- tutkimusjohtaja Sinikka Aapola-Kari
- erikoistutkija Antti Kivijärvi (sihteeri alkaen 1.1.2021)

Kokoukset, lausunto- ja konsultaatiopyynnöt

Vuonna 2021 toimikunta kokoontui viisi kertaa (9.2, 19.3, 7.6, 11.11 ja 1.12), minkä lisäksi toimikunnan käsiteltäväksi tulevia asioita valmisteltiin sähköpostitse. Syyskuun 22. päivälle sovittu kokous peruttiin, sillä lausunto- tai konsultaatiopyyntöjä ei tullut käsiteltäväksi. Sitä vastoin marraskuun 11. päivän kokous järjestettiin ylimääräisenä kiireisen lausuntopyynnön vuoksi. Kaikki kokoukset järjestettiin etänä koronapandemiasta johtuen.

Toimikunta antoi vuonna 2021 lausunnon seitsemän tutkimushankkeen ennakoarviointipyynnöön ja vastasi yhteen konsultaatiopyyntöön. Lisäksi toimikunta vastaanotti lukuisia yhteydenottoja tutkimuseettisiin kysymyksiin liittyen, joita käsiteltiin vähintään lyhyesti useissa kokouksissa. Lausuntopyynnöt koskivat sekä Nuorisotutkimusseuran omia että muiden organisaatioiden tutkimushankkeita.

Ennakoarvioinnin kohteena olleet tutkimushankkeet edustivat useita tieteenaloja. Edustettuina olivat erilaiset yhteiskunta- ja kulttuuritutkimukselliset asetelmat.

Muu toiminta

Lausuntojen ja konsultaatioiden lisäksi toimikunta edisti lapsuudentutkimukseen ja nuorisotutkimukseen liittyvien eettisten kysymysten tunnettavuutta ja näkyvyyttä suomalaisessa yhteiskunnassa ja tiedekentässä myös muilla tavoin. Toimikunnan jäsenet sekä järjestivät että osallistuivat seuraaviin tutkimuseettisiä käsitteleviin seminaareihin.

- TENKin ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin iltapäivä: sosiaalinen media ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi (21.4)
- ENRIO 2021: Congress on Research Integrity Practice (27.-29.9)
- Nuorisotutkimuspäivien työryhmä: Tutkimuseettikka lapsi- ja nuorisotutkimuksessa (4.11)
- Lapsuudentutkimuksen seuran seminaari: Tietoa ja keskustelua tutkimuseetikasta aineistonhallinnan näkökulmasta erityisesti lapsia koskevassa tutkimuksessa (15.11)

Ulkopuolelle suuntautuvan toiminnan ja seminaarien lisäksi toimikunnan kotisivuja ja lausuntopyyntölomaketta päivitettiin säännöllisesti edellisen toimikunnan toiveiden mukaisesti.

Toiminnan arviointi

Toimikunnan käsittelemät lausunto- ja konsultaatiopyynnöt ovat pääsääntöisesti olleet hyvin laadittuja. Käsitellyt lausuntopyynnöt ovat sisältäneet kuitenkin hyvin moninaisia eettisiä kysymyksiä, mikä osaltaan osoittaa toimikunnan tarpeellisuuden, samaten kuin toimikunnalle esitetty konsultaatiopyyntö ja muut

yhteydenotot. Joidenkin edellisten vuosien tapaan toimikunta painotti lausunnoissaan erityisesti tiedotteiden ja suostumuslomakkeiden ymmärrettävyyttä ja lasten ja nuorten mahdollisuutta arvioida tutkimussuostumuksen merkitystä. Toimikunta kiinnitti huomiota myös aineiston hallintaan ja jatkokäyttöön. Lisäksi useammassa launnossa pyydettiin tarkennuksia hankkeiden tietosuojaselosteisiin, vaikka tietosuojaan liittyvät kysymykset eivät ole eettisten ennakoarviointien olennaisinta sisältöä.

Toimikunnan keskusteluissa nousivat esiin myös yleisemmällä tasolla tietyt tutkimuseetikkaan ja ennakoarviointiin liittyvät erityiskysymykset. Tällaisia kysymyksiä olivat muiden muassa seuraavat asiat:

- Tutkijoiden tulisi kyetä varaamaan eettiseen ennakoarviointiin verrattain paljon aikaa. Erityisesti pienten hankkeiden ja järjestövetoisten tutkimusten kohdalla aikaa ei välttämättä ole runsaasti ja rahoituksen varmistumisen jälkeen tutkimus tulisi käynnistää lähes välittömästi ja saattaa loppuun muutamassa kuukaudessa. Esimerkiksi näistä syistä toimikunta on tarjonnut mahdollisuuksia ylimääräisten kokousten järjestämiseksi ja lyhensi kahteen viikkoon aikaa kokouksen ja lausuntopyyntöjen viimeisen jättöpäivän välillä (aiemmin kolme viikkoa).
- Lausunto- ja konsultaatiopyyntöjen sekä yhteydenottojen innoittamana toimikunta on keskustellut kokouksissaan paljon informoinnin ja suostumuksen käsitteestä sekä niiden määrittelemisestä. Tämän lisäksi on käyty keskusteluja lapsilta tai nuorilta pyydettävistä suostumuksista sellaisissa tutkimuksissa, joissa heitä koskevaa tietoa kerätään huoltajilta.
- Edellisvuosien tapaan tietosuoja-asioista käytiin myös runsaasti keskusteluja. Erityisesti keskusteluja käytiin tutkimushankkeiden tietosuojaselosteissa mainituista tutkimukseen osallistuvien oikeuksista ja henkilötietojen käsittelyperusteista. Monessa tutkimushankkeessa oli niin, että tutkimukseen osallistuville luvattiin kenties sellaisiakin asioita, joita voi olla vaikea tai jopa mahdoton toteuttaa. Tällaisia asioita olivat laadullisten aineistojen täysi anonymisointi, aineistojen hävittäminen heti tutkimushankkeen päättyessä ja mahdollisuus poistaa yksittäisiä osallistujia aineistoista jälkikäteen.

Toimikunta katsoo, että ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin ja sitä koskevan ohjeistuksen tunnettuutta tulee edelleen lisätä. Toimikunta haluaa kannustaa tutkijoita olemaan yhteydessä matalalla kynnyksellä ja harkitsemaan ennakoarvioinnin tekemistä sellaisissakin tapauksissa, jotka eivät yksiselitteisesti täytä TENKin ennakoarvioinnin kriteereitä. Arvioinnin tehtävä on tukea tutkijoita laadukkaan tutkimuksen tekemisessä, ei aiheuttaa ylimääräistä vaivaa tai toimia valvontaa harjoittavana tahona.

Tiedottaminen

Toimikunta on tiedottanut toiminnastaan Nuorisotutkimusseuran sivujen yhteydessä olevien sivujensa kautta (ks. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/tutkimus/tutkimuseettinen-toimikunta>) sekä Nuorisotutkimusseuran sosiaalisen median kanavien kautta.